

1.1. Aitzinsolasa

EHHA egitasmoaren bigarren liburukia duzue honako hau. Lan handi eta luzearen emaitza, aurrekoa bezala. Lan astiro eta nekez egiteak ere baditu bere abantailak: esperientziak ematen dituen hobekuntzak hor sartzen dira.

Paperean eta euskarri informatikoan ematen da argitara, eta horri esker bigarrenean lehen tomoaren edukia ere sarturik dago CDan. Erabilmodu diferentea dute batak eta besteak.

Paperezko liburuan dakusanak mapetara zuzenduko du begia errazen: hango koloreguneak izango ditu hitz eta aldaera diferenteen ikasbide, baina zehaztasun gehiagoz ikasi nahi dituenak lekuan lekuko erabilerak, atzeko orrian datozen herri inkestatuetako emaitzetara joko du. Bigarren hau jakingura berezituagoa nahi dutenentzat prestaturik dago.

Mapen taiueran, zehaztasunaz batera, ikusgarri eta erakargarri izatea ere bilatu da: kolore bidez bereizten dira kontzeptu jakin bati euskara eremuan barrena ematen zaizkion izen edo aldaera nagusiak; eta gune koloretu horren gainean idatzirik dator horko izen nagusia; letra handiagoz edo txikiagoz garrantziaren edo eremu-hedaduraren arabera. Marradun guneetan bigarren izen bat ere baduela aditzera ematen da.

Kolorez bereizitako eremuok zehaztasun handikoak dira batetik, eta didaktikoak bestetik: begi-takada batez ikas dezake batek zer non zelan esaten den, eta baita, izendapen nagusiaren ondoan, erabilera gutxiagoko beste izen edo aldaeraren bat ezaguna edo erabilia den ere. Zehaztasun gehiago nahi duenak, atzeko orrian ditu herriz herriko izendapenak, bakarrak edo bikoitzak.

Herri-hizkerak ezagutzeko Atlas honek -beste edozein atlasek bezala- bere mugak dituela jakina da; halaberrez ezin du hizkuntzaren osotasuna hartu: lexiko arloa du helmuga zuzena, eta gramatikarena zeharrekoa.

Izan ere, giza mintzairaren eta giza jakintzaren kontzeptu unibertsal nagusietara mugatzen baita galdeketa. Atlasak jasotzen dituen oinarritzko emaitzak, bada, kontzeptu horiei lekuan-lekuan dagozkien izen edo izendapenak dira. Izenok, baina, bere zehaztasun osoan jaso dira: fonetika eta intonazio zehatzaz, eta sarritan ingurune aberatsaz ere bai.

EHHA egitasmoa irizpide semantikoen arabera antolatua dago batez ere, eta liburu bakoitzak eremu semantiko jakin batzuk hartzen ditu; giza herri-jakin-tzari eta beraz hizkuntzari dagozkion barren-barreneko kontzeptu eta izendapenak. Esparru semantiko hauetan oinarrituz osatu dira liburukiak. Liburuki bakoitzean esparru semantiko jakinak biltzen dira.

Bigarren liburuki honetan aztertu eta landu diren esparruak hiru dira: denbora kronologikoa, topografia eta landaretzaren lehen atala. Denborarenean, esaterako: astearen egunak, hileak, urte sasoiak eta urteak, eta euretariko bakoitzaren parteak landu dira; baita oraingo, lehengo eta geroko denbora-unitateak ere.

EHHAren metodologia ezaguna da honezkero, eta bibliografia ugaria sortu da aspaldiko urteotan horren gainean. Labur gogoratzeko, galdetegi zehatz batean oinarrituriko inkesta bidez jaso dira erantzun edo emaitzak. Inkesta guztiak grabatu izan dira lehenik. Erantzunak kuadernoetan transkribatu dira ondoren. Eta kuadernoetan jasoriko emaitzak dira "datu-sartze" prozesuan datu-base informatikora eroan direnak.

Elaboratze-lana zetorren ondoren: sarturiko datuak maparatzea. Mapa handietan eta txikietan ere erakutsi behar zen informazioa, datu diferenteak herrien arabera kolore bidez bereiziaz. Horretarako kontzeptu bakoitzaren izendapen diferente guztiak izen eta aldaera nagusi batzuetara bildu behar izan dira: mapa bakoitzaren ezkerreko zutabearen ageri dira horiek, mapan dagoen kolorea ondoan dutela.

Inkestaren bidez, kontzeptuen inguruko izendapen mugagabeak biltzea zen helburua, baina batzuetan halaber mugaturik –pluralez batzuetan- eta kasu-atzizkiz horniturik jaso izan dira. Liburukian, batez ere herriz herriko emaitzetan, jaso diren bezala ematen dira izendapenok, gramatika aldatu gabe.

Euskara bizi den eremu guztiko herriak hautatu ziren aurretiaz inkesta egiteko -edozein mapatan ikus daiteke lurralde edo eskualde bakoitzean zein herri diren-. Eta leku bakoitzeko informante edo lekukoak ere irizpide jakin batzuen arabera hautatuak izan dira: berbertakoak ziren eta tokian tokiko hizkeraren lekuko ziurak behar zuten izan. Adinez aurreratuak ziren galdeketa egiteko momentuan, eta inkestak 80. hamarkadan egin zirenez, asko hilak dira harrezkero. Horrek berorrek balio handiagoa ematen die gaur orduan jasoriko datuei: jaso ezinezkoak lirateke orain, orduan bildu ziren erantzunetarik asko. Kontzeptuen izenetan baino gehiago, izenon inguruan emandako informazio osagarrian dago aberastasuna.

Informazio osagarri hori ez da guztia agerira atera, ez CD-an eta are gutxiago paperean. EHHA egitasmoari zuzen doakion informazioa da agerira dena. Baina beste guztia ere bildurik eta informatizaturik dago, ikertzaileek erabili ahal dezaten.

Informatikaren laguntza ezinbestekoa izan da prozesu osoan. EHHA egitasmoan jaso den informazioak neurri eskerga zuenez, ezinbestekoa izango zen informatikaren laguntza barik hango datu guztiak eta bakoitza zentzuz kudeatzea. Horretan apur bat berandutzeak mesede baino ez dio egin ikerketari eta datuen argitaratzeari; izan ere, artean programak hobetuz joan direlako ibilian ibilian, informazioa gordetzea ere seguruago bihurtuz. Atlasaren epe guztietan izan da informatikaren laguntza: galdekizunak, datuen jasotzea, mapagintza, indizeak, soinuen artxibatzea. Eta liburuki honen CD-a erabiltzen dukeenak, modu askotara egin dezake kontsulta: herrika, galderaka eta aurrerago gaika.

Ikerketarako metodologia zehatz bat aplikatzeak baditu erantzunetan bere mugak ere, beti errealitateari bere osoan egokitzen ez zaizkionak. Lekukoak ondo aukeratuak izanagatik, gerta daiteke lekuren baten espero ez zen erantzun bat jasotzea. Hala gertatu zaigu guri ere “astearte” hitza Bizkaiaren erdialdean idoro dugunean, baina metodologiari men eginez bere hartan utzi dugu, oharra eginez. Halaber, kontzeptuen banaketa ere hizkuntza batetik bestera beti ez baita berdina izaten, erri eta erreka izendapenak ere mapa berean jasorik datoz, eta ohar bidez argitu dugu itsas alde eta hurbileko eskualdeetan kontzeptu diferenteak izendatzen dituztela batak eta besteak.

Erantzunei erreparatuz ondorio harrigarriak ditugu batzuetan: espero zitezkeen zenbait hitz nekez agertzen baitira. Harritzekoa da zuhaitz/zugatz zein urri ageri den eta arbola aldiz ugari; agian bigarrena delako hiztunentzat generikoa, baina ez lehena. Zenbait hitz ez agertzea zaharkitu direlako ere izan daiteke: *mendate* ia inon ez da bildu, baina bai lepo eta beste.

Ikertzaile eta euskarazale guztien esku jartzen dugu bigarren liburuki hau, eta ziur gaude, hizkuntzalari eta hizkuntzazaleentzat ez ezik, bestelako ikertzaileentzat ere badukeela interesik. Hizkuntza-datuek, beti ez bada ere, kultura harremanek izan dituzten ibilbideak ere argi ditzateke. Hizkuntzari gagozkiola ere, nahiz EHHaren helburu zuzena ikuspegi sinkronikoa ematea den, berehala ohar daiteke ikertzailea diakronia aztertzeke ere daturik asko dituela hor.

On begi bigarren liburuki honek, hurrengoak laster etorriko direlako esperantzan.

Adolfo Arejita